

Київський університет імені Бориса Грінченка

СЛІПЧУК ВАЛЕНТИНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 378.147:615-051(477)"20/21"

**ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ
(XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця, м. Київ.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
Цехмістер Ярослав Володимирович,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
в.о. ректора, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Соколова Ірина Володимирівна,
Маріупольський державний університет,
професор кафедри педагогіки та освіти, м. Маріуполь;

доктор педагогічних наук, професор
Дічек Наталія Петрівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу історії та філософії освіти, м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор
Кайдалова Лідія Григорівна,
Національний фармацевтичний університет МОЗ
України, завідувач кафедри педагогіки і психології,
м. Харків.

Захист відбудеться 25 червня 2018 року о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212 м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розісланий «24» травня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Докорінні зміни соціально-економічних відносин в Україні, її інтеграція в європейській освітній простір, потребують постійного вдосконалення професійної підготовки фахівців. У вищій школі освітній процес має відповідати суспільним змінам, сприяти трансформаційним перетворенням, адаптуватися до них. Фундаментом цих змін завжди було і залишається вивчення історико-педагогічного підґрунтя розвитку наукових проблем. Серед них актуальною є проблема реформування медичної освіти. Це пояснюється, насамперед, переглядом або ж новим розкриттям традиційної проблематики, відкриттям можливості об'єктивного, не заангажованого висвітлення явищ, подій та фактів, особливо тих, які не могли, з ідеологічних причин, стати предметом дослідження у попередні роки або висвітлювались тенденційно. Останніми роками проблема професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні набуває нового статусу: стає інноваційною з огляду на сучасні тенденції розвитку фармацевтичної освіти, необхідність формування інноваційного професійного мислення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі у сучасних умовах набуває пріоритетного значення, оскільки істотно сприяє подальшому розвитку охорони здоров'я населення, збереженню й зміцненню здоров'я людей та запобіганню різноманітним захворюванням. Адже саме висококваліфіковані фахівці фармацевтичної галузі здатні забезпечити пошук та вдосконалення нових ефективних засобів лікування і профілактики хвороб.

Визначення закономірностей розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, основних тенденцій, що характеризують певні етапи її функціонування як освітньої системи, із співвідношенням різних напрямів наукових досліджень у фармацевтичній галузі, взаємозв'язками з іншими науками та з освітньою практикою, відкриває можливості для плідного використання всього нагромадженого історією знання, для визначення перспектив та удосконалення фахової освіти фахівців фармацевтичної галузі. Досліджуючи минуле, сучасність та майбутнє професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, тенденції та закономірності її розвитку, можна впливати на хід і напрями подальших наукових досліджень.

Становлення тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні становить значний науковий інтерес ще й тому, що фармацевтична освіта є особливим видом професійної підготовки, бо безпосередньо впливає на соціально-економічні процеси сьогодення й разом з тим чинить вплив на майбутнє, забезпечуючи підготовку нового покоління професіоналів, формуючи високоякісний людський та соціальний капітал. Власне, людський капітал і є основним ресурсом забезпечення сталого розвитку України.

Сучасна професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі базується на: положеннях Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992, поточна редакція 10.03.2018), «Про лікарські засоби» (1996, поточна редакція 19.06.2016), постанові Верховної Ради України «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020

роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010), Етичному кодексі фармацевтичних працівників України (2010), постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки класифікацій» (2011), Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 р. «Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням» (2015), «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015), «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» (2015), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015), Наказах МОЗ України «Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 роки» (2010), «Про настанову ВООЗ та МФФ «Належна аптечна практика: Стандарти якості аптечних послуг» (2013).

Аналіз джерел дає підстави стверджувати, що засадничі положення й висновки, які характеризують розвиток неперервної освіти, заклали такі вітчизняні вчені, які працювали у різні періоди історії нашої країни: С. У. Гончаренко, В. А. Горохов, Т. М. Десятов й Л. О. Коханова, Р. Дейв, П. Ленгранд, В. Г. Онушкін, Е. Фор.

У розробленні проблеми професійної підготовки фахівців суттєвий внесок зробили педагоги, котрі працювали у 1970-1990-і рр.: С. І. Архангельський, Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, Т. А. Ільїна, М. І. Махмутов, М. Н. Скаткін, Н. Ф. Тализіна, а також психологи Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, О. М. Леонтьєв, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн.

До обґрунтування різних аспектів сучасної української історико-педагогічної історіографії доклалися Л. Д. Березівська, Н. М. Гупан, Н. П. Дічек, О. В. Сухомлинська, Г. Г. Філіпчук.

Реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів присвячено студії Г. В. Беленької, С. О. Сисоєвої, Л. Л. Хоружої.

Розвиток медичної (фармацевтичної) освіти за межами України вивчали В. Плющ, П. Пундій. Історію розвитку охорони здоров'я населення в окремих регіонах України представлено у працях С. І. Геник, О. Г. Рябищенко. Внесок окремих персоналій – визначних українських лікарів першої половини ХХ ст. – вперше висвітлив Я. В. Ганіткевич. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю відображено у працях вітчизняних учених: І. Д. Бойчук, І. Є. Булах, Л. Г. Буданової, Л. Г. Кайдалової.

Проблеми професійної підготовки фахівців галузі «Охорона здоров'я» досліджували К. М. Амосова, О. П. Волосовець, В. М. Запорожан, Б. С. Зіменковський, І. А. Зупанець, Є. О. Мілерян, З. М. Мнушко, О. М. Науменко, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий, В. П. Черних, М. В. Черпінський.

Серед тих вітчизняних діячів, які стояли біля витоків розвитку медичної (фармацевтичної) науки та освіти – М. І. Пирогов, В. Г. Разумовський, В. М. Флоринський. Заслужують на увагу також праці представників імперського періоду Б. С. Козловського, І. О. Сікорського. Розкриттям історії університетської освіти займалися М. Ф. Владимирський-Буданов, В. Д. Братусь, С. А. Верхратський, О. А. Грандо, К. Ф. Дупленко, Б. П. Криштопа.

Аналіз розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на теренах України виявив взаємопов'язану сукупність проблем, які потребують вирішення: визначення векторів доцільних змін у розвитку фармацевтичної освіти; створення зразкової моделі фармацевтичної освіти; обґрунтування засад управління фармацевтичною освітою у швидкозмінних соціально-економічних умовах; створення і дотримання належного балансу інтересів усіх зацікавлених сторін (фармації як науки, фармацевтичної освіти і фармацевтичного виробництва); забезпечення належного балансу між якістю підготовлених фахівців та необхідною для країни їхньою кількістю.

Початок детального вивчення ситуації у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі України поклали семінари та з'їзди, які, починаючи з 1988 р., проводили Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) і Міжнародна фармацевтична федерація (FIP) на регіональному і міжнародному рівнях. Загальна тема таких заходів – «Місце та роль фармації у системі охорони здоров'я».

Певний вплив на розвиток і уніфікацію освітнього процесу України здійснили положення «Належної практики фармацевтичної освіти» (GPEP), розробленої ВООЗ та прийнятої FIP у 2000 р. Вони стосуються як професійних особливостей, так і загальних якісних характеристик випускника закладу вищої медичної (фармацевтичної) освіти.

Протягом 2000-2003 рр. українські дослідники-фармацевти (В. П. Черних, Б. С. Зіменковський, І. Є. Булах, І. С. Вітенко, В. М. Толочко, Т. Г. Калинюк, Л. Г. Кайдалова та ін.) створили для галузевого Державного стандарту вищої фармацевтичної освіти освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівця-провізора освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» і освітньо-професійні програми та сформулювали загальні методологічні принципи, покладені в основу засобів педагогічної діагностики якості професійної підготовки фахівців. Лише у 2017 р. їх було замінено новим проектом Державного стандарту вищої фармацевтичної освіти України відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. Протягом 2015–2016 рр. над його розробленням працювали В. П. Черних, Б. П. Громовик, Д. Б. Коробко, А. А. Котвіцька, С. В. Огарь, А. С. Немченко, Т. Г. Ярних, В. А. Георгіянц, І. А. Зупанець, Н. О. Ветютнева та ін. Результатом їхніх наукових пошуків став проект Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 226 «Фармація. Промислова фармація».

Значні зрушення у соціально-економічних відносинах у сучасному українському суспільстві зумовлюють потребу готувати фахівців нових, не традиційних для певних регіонів України, спеціальностей. Виникає значна кількість філій, центрів та інших структурних підрозділів у провідних медичних університетах нашої держави, а також нових університетів у регіонах, що збільшує розмаїття напрямів та форм надання освітніх послуг, уможливорює здобуття освіти безпосередньо у межах регіону, що актуалізує соціальний аспект фармацевтичної освіти.

Водночас дослідження історіографії проблеми розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні показало, що наявні певні суперечності, а саме між:

- соціально-економічними умовами життя, наростанням кризових явищ і професійною дезорієнтацією фахівців фармацевтичної галузі у цих умовах та їхньою нездатністю адаптуватися до нових життєвих ситуацій;
- зростанням потреби у розбудові національної фармацевтичної галузі, а отже й підготовці в Україні відповідних фахівців і недостатньою увагою до розвитку системи фармацевтичної освіти на державному, регіональному і локальному рівнях;
- державним і суспільним регулюванням розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі;
- потребами врахування ефективного історичного досвіду професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі та неналежним його використанням у модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Вирішення цих проблем потребує переосмислення й модернізації мети, змісту й завдань професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, яка була б здатна продукувати конкурентоспроможних фахівців та забезпечувала б соціальний захист людини.

Ураховуючи соціальну значущість професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі для забезпечення здоров'я української нації, продовження тривалості життя громадян, її недостатню розробленість у педагогічній теорії та практиці для дослідження було обрано тему: **«Тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри медичної та загальної хімії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця за темами: «Теорія та методика викладання хімічних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах в умовах реформування медичної освіти» (РК № 0110U006823), «Теорія та методика викладання хімічних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах за умов кредитно-модульної системи організації навчального процесу» (РК № 0113U006553), «Теорія та методика навчання хімічних дисциплін при підготовці майбутніх фахівців для галузі охорони здоров'я» (РК № 0117U000264).

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 28 листопада 2013 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 10 від 17 грудня 2013 року).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Предмет дослідження – тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у XX – на початку XXI ст. (до 2017 р.).

Мета дослідження - визначити і схарактеризувати тенденції (загальні, особливі, специфічні) у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні у XX – на початку XXI ст. для прогностичних узагальнень щодо її модернізації.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан дослідженості проблеми.

2. З'ясувати сукупність базових понять, які розкривають сутність професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

3. Проаналізувати історію становлення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (кінець XVI ст. – 1921 р.).

4. Обґрунтувати періодизацію розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 1921 – 2017 рр.

5. Визначити критерії порівняння стану розвитку у різні періоди професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

6. Здійснити системний аналіз тенденцій (загальні, особливі, специфічні) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.

7. Дослідити сучасні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

8. Визначити перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з урахуванням історичного досвіду.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та висновки: сучасної філософії освіти (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк), української історико-педагогічної історіографії (Л. Д. Березівська, Н. М. Гупан, Н. П. Дічек, О. В. Сухомлинська, Г. Г. Філіпчук); неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова), зокрема неперервна професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичної галузі (І. Д. Бойчук, І. Є. Булах, Л. Г. Буданової, Л. Г. Кайдалова); теорії педагогічної освіти (М. Б. Євтух, В. І. Луговий); розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу (Т. Є. Кристопчук), професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі (В. І. Бобрицька, Т. І. Коваль, М. Г. Чобітько, Я. В. Цехмістер), зокрема на засадах компетентнісного підходу (О. Я. Савченко, Л. Л. Хоружа); становлення та розвитку вищої фармацевтичної освіти в західноукраїнському регіоні (Д. Д. Герцюк, Б. С. Зіменковський, Т. Г. Калинюк, Р. Б. Лесик, М. Л. Сятиня, С. В. Різничок); професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на сучасному етапі (І. Є. Булах, І. Д. Бойчук, О. В. Владзімірська, О. П. Волосовець, Д. С. Волох, Ю. В. Поляченко, Я. В. Цехмістер, В. П. Черних); історії медицини та фармації (З. Альберт, Н. Бенюх, В. Войткевич-Рок, Л. Клос, В. Косковський, М. Кушик, Г. Пилип, Т. Терещук).

Методологічну основу дослідження утворюють чотири ієрархічно підпорядковані рівні розкриття проблеми, що вивчається. На *філософському рівні* – загальнотеоретичні і методологічні положення щодо діалектичності буття; зумовленості напряму вдосконалення і регресу освітніх процесів нової якості; усебічного розвитку особистості, її пізнавальної діяльності; єдності логічного й історичного, загального і часткового. На *рівні загальнонаукової методології* – парадигми професійної освіти в умовах світових тенденцій глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства; сучасні концепції антропологізації, гуманізації і гуманітаризації освіти; компетентнісного, культурологічного підходів до формування змісту освіти. На *рівні конкретно наукової методології* – науковий тезаурус дослідження; методологічні підходи: системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, герменевтичний; теоретичні

положення щодо змісту сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі до фахової діяльності; закономірності і принципи такої підготовки. На *технологічному рівні* – система методів дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців до фахової діяльності; методи, форми, засоби реалізації організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі до професійної діяльності у вищому закладі освіти.

Порівняльний аналіз забезпечує можливість здійснення розгляду системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні загалом, і в межах кожного історичного періоду зокрема, з'ясування спільних і відмінних рис у становленні та розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у кожний виокремлений історичний період. Їх зіставлення дає можливість визначити перспективні напрями модернізації і розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з урахуванням історичного досвіду і сучасних викликів глобалізованого інформаційного суспільства.

Методологія компаративних досліджень зорієнтувала на вивчення універсального і специфічного у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні, дала можливість визначити загальне, особливе і специфічне в системі фармацевтичної освіти, схарактеризувати тенденції цієї підготовки фахівців у ХХ – на початку ХХІ ст.

В основу **концепції дослідження** покладено сукупність методологічних і теоретичних положень, що визначають стратегію розв'язання завдань дослідження.

Провідна ідея дослідження базується на положеннях: професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні набуває ефективності, якщо обґрунтовано перспективні напрями її подальшого розвитку, які базуються на виявлених історико-педагогічним аналізом тенденціях та аналізі сучасних вимог до розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. Розгляд історії професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі здійснюється для усіх українських земель сукупно з метою досягнення цілісності аналізу у єдності і соборності Української держави. Критерієм періодизації історії професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на українських землях в умовах різного їх підпорядкування обрано: зміни у внутрішньому організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, які водночас співвідносяться з суспільно-політичними зрушеннями, з умовами економічного розвитку освіти загалом, і фармацевтичної освіти зокрема. Виокремлення періоду становлення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі зумовлене критерієм внутрішнього стану цієї підготовки, яка була обмеженою у змістовому і професійному сенсі: спеціальні курси та фармацевтичні відділення при медичних факультетах університетів (як на підросійських українських землях, так і на землях Західної України) готували працівників для аптечної справи з лімітованим обсягом знань і умінь. Лише з початком 1920-х рр. в Україні (тоді – УСРР) були організовані заклади вищої фармацевтичної освіти – у Харкові, Одесі, Дніпропетровську (Дніпрі). Оскільки визначення тенденцій (загальних, особливих, специфічних) можливе лише на основі порівняння розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у різні історичні періоди і їх співвіднесення з сучасними

викликами в освітній галузі, то це склало основу та вплинуло на стратегію дослідження.

Дослідження тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні здійснено на засадах системного, діяльнісного, акмеологічного, соціально-гуманістичного та особистісно орієнтованого підходів, що дає змогу розглянути професійну підготовку фахівців фармацевтичної галузі як багатофункціональну систему.

Системний підхід забезпечує ефективний структурно-функціональний аналіз професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні в її історичному розвитку, дозволяє розглянути професійну підготовку фахівців фармацевтичної галузі як соціокультурний феномен, якому притаманні багатофункціональність, динамічність, гнучкість, відкритість, адаптивність та гуманність. Системний підхід використовується для обґрунтування організаційної структури професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, а також визначення та обґрунтування п'яти періодів її розвитку в ХХ – на початку ХХІ ст., виявлення чинників, які впливають на її функціонування та сприяють розвитку перспективних напрямів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Діяльнісний підхід уможливорює дослідження форм і методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, переважно для того, щоб майбутні фахівці фармацевтичної галузі усвідомили необхідність вищої фармацевтичної освіти для підвищення професійного рівня, власної духовності, долучилися до освітньої діяльності. На засадах діяльнісного та системного підходів обґрунтовано використання сучасних інформаційних технологій у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Акмеологічний підхід у ході дослідження дозволяє визначити особливості професійного становлення фахівця фармацевтичної галузі; вивчити психологічний портрет фахівця фармацевтичної галузі; його професійний розвиток впродовж життя.

Соціально-гуманістичний підхід забезпечує розгляд суб'єктних відносин між викладачами та майбутніми фахівцями фармацевтичної галузі, які мають характеризуватися гармонійною взаємозалежністю. Цей підхід дає можливість розглядати професійну підготовку фахівців фармацевтичної галузі як життєву необхідність, коли кожен етап навчання наповнюється новим змістом, організаційно-педагогічними формами, методами й нетрадиційними підходами до інтегрування індивідуальних, професійних, соціальних аспектів життєдіяльності майбутнього фахівця фармацевтичної галузі.

Особистісно орієнтований підхід сприяє дослідженню професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як індивідуалізованого процесу, спрямованого на розвиток особистості.

Культурологічний підхід у дослідженні тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні використовується для аналізу проблеми розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі з урахуванням культурної різноманітності і збереженням освітніх особливостей та традицій української нації; визначення перспективних цілей професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, враховуючи національну культуру. Оскільки традиції

української нації відображаються у сфері освіти, у культурологічному контексті професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі розглядається як така, що стимулює розвиток національної культури.

Цілісний підхід реалізовано для вивчення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні як об'єкта дослідження з позиції складного цілого, а не ізольовано від інших, пов'язаних з ним об'єктів; визначення головних елементів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як цілісної системи, специфіки цих елементів, їх особливостей; виявлення тих елементів, які дозволяють впливати на цілісну систему; вивчення суттєвих зв'язків, які впливають на явище та розвиток педагогічного процесу.

Синергетичний підхід дав можливість показати багатогранність і складність професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, різноманітність проявів її теоретичних засад і практичного втілення на різних етапах розвитку.

Компетентнісний підхід сприяв виявленню особливостей здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на визначених нами історичних періодах у вищих медичних (фармацевтичних) закладах освіти (ВМ(Ф)ЗО); визначенню змісту, форм та методів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. Компетентнісний підхід уможливив розгляд професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як такої, що забезпечує їхню здатність до ефективної професійної діяльності та закладає основи професійного та особистісного розвитку.

Антропологічний підхід дозволяв здійснити теоретичне осмислення розвитку фахівця фармацевтичної галузі як біосоціальної істоти, яка взаємодіє з природою та суспільством за певними нормами, цінностями, традиціями, правилами, розвивається у культурному середовищі; для дослідження унікальності та неповторності особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення.

Герменевтичний підхід сприяє розумінню змісту документів і матеріалів, які стосуються розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст., визначення основних засад її науково-практичного розвитку, що особливо важливо під час опрацювання джерельної бази дослідження.

Для розв'язання поставлених завдань були використані взаємопов'язані **методи дослідження**: *теоретичні* – загальнонаукові, з метою вивчення стану дослідженості проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; ретроспективний аналіз, абстрагування, конкретизація та узагальнення теоретичних положень задля аналізу базових понять дослідження; теоретичний аналіз, синтез, систематизація джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення основних напрямів дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.; порівняльний аналіз, структурування й узагальнення для дослідження тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, розгляд професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у логіко-генетичній послідовності, обґрунтування концепції; комплексний аналіз розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у різні періоди її існування з метою виокремлення загальних, особливих й специфічних тенденцій професійної

підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; *емпіричні* – педагогічне спостереження, бесіди, інтерв'ю для з'ясування сучасного стану різних аспектів розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; *математичної статистики* - для кількісно-якісної інтерпретації результатів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у різні періоди її розвитку.

Джерельну базу дослідження становлять:

- *нормативно-правові акти*, що регулювали діяльність інституцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (законодавчі акти, розпорядження, накази Міністерства народної освіти, Міністерства охорони здоров'я УРСР, звіти вищих навчальних закладів УРСР, постанови Ради Народних Комісарів УРСР з питань народної освіти в УРСР і Центрального Комітету КП(б)У);

- *документи і матеріали* про становлення та розвиток інституцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (типові навчальні плани курсів, фармацевтичних шкіл, вищих та середніх закладів освіти, звіти закладів професійної освіти, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (фонди: № 2 – Міністерства охорони здоров'я УРСР; № 166 – Міністерства освіти УРСР; № 342 – Народного Комісаріату охорони здоров'я України, Міністерства охорони здоров'я УРСР; № 4621 – Верховної Ради УРСР); Центральному державному архіві громадських об'єднань України (фонд № 1 – Міністерства охорони здоров'я УРСР); Центрального державного Історичного архіву в м. Києві (фонди: № 274, 275, 304, 320, 323, 327, 336, 355, 386, 442, 574, 575, 705, 707, 1335); Державному архіві Львівської області (фонди: № 26 – Львівський університет. Медичний факультет 1894-1939 рр.; № Р – 33 – Державні медичні фахові курси у Львові; № Р-203 – Львівський державний медичний інститут); архіву Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (фонд № 1 – Накази по Львівському медичному інституту за 1954 – 1966 рр.); архіву Чернігівського обласного аптекоуправління (фонд № 137 – звіт за 1913 р. по м. Чернігову); Державного архіву Житомирської області (фонд № 713 – Житомирське фармацевтичне училище ім. Г. С. Протасевича);

- *інтерпретаційні джерела* (монографії, дисертації, брошури, посібники, науково-довідкові видання, статті в контексті досліджуваної проблеми тощо).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше: розроблено й обґрунтовано періодизацію професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, в якій історичний відтинок часу з кінця XVI ст. до 1921 р. схарактеризовано як становлення вітчизняної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на всіх українських землях; 1921 – 1941 рр. – період формування системи (середньої та вищої) фармацевтичної освіти як окремої галузі; 1941 – 1945 рр. – означено як період згортання процесів розвитку системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, її консервації в умовах Другої світової війни; 1945 р. – перша половина 1960-х рр. – визначено як період відновлення і розширення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; друга половина 1960-х рр. – 1991 р. – виокремлено, як період модернізації й ідеологізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; 1991 р. – до 2017 р. – аргументовано, як становлення національно спрямованої

професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в умовах інтеграції нашої держави у світовий освітній простір, що триває й нині; обґрунтовано критерії порівняння стану розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у визначених хронологічних межах ХХ – початок ХХІ ст. (соціальний, інституціональний, змістовий) та обґрунтовано показники, що розкривають зміст кожного критерію; визначено тенденції (загальні, особливі та специфічні) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на кожному історичному періоді; у результаті порівняльного аналізу виокремлено загальні наскрізні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, характерні для всіх історичних періодів: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання майбутніх фахівців; зростання популярності професії фармацевта, провізора, магістра фармації; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в різних типах закладів освіти (ВМ(Ф)ЗО, коледжі, училища); зростання кількості різних типів закладів освіти для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; тенденція до практичного спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; визначено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з урахуванням історичного досвіду (гармонізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі із світовим досвідом); забезпечення моніторингу якості вищої фармацевтичної освіти; модернізація здійснення педагогічного контролю якості підготовки; сприяння участі майбутніх фахівців та викладачів ВМ(Ф)ЗО у комплексних програмах і проектах міжнародної співпраці різних вищих закладів освіти (ВЗО); створення умов для зростання академічної мобільності майбутніх фахівців і викладачів; створення програм неперервного навчання; організація міжнародних наукових досліджень; забезпечення освітнього процесу адаптованими перекладами базових міжнародних підручників; розширення форм, методів та засобів професійної підготовки, а також інтеграція діяльності вищої фармацевтичної школи з науковими інноваційними дослідженнями у галузі фармації та фармацевтичним виробництвом; забезпечення автономії ВМ(Ф)ЗО; розбудова дистанційної до- і післядипломної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; збільшення контингенту іноземних громадян, які здобувають освіту в українських закладах освіти, зокрема розширення англійської форми їхнього навчання; практична підготовка майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в університетських клініках медичних ВЗО та закладах післядипломної освіти; постійний розвиток ступеневої вищої фармацевтичної освіти; наявність демократичних відносин між викладачами та майбутніми фахівцями; розширення варіативного складника типових навчальних планів; розвиток фармацевтичної науки та галузі, відкриття й широке застосування нової групи ліків, що сприятиме збереженню та зміцненню здоров'я нації; створення нової, української системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, яка має увібрати найкраще зі світового і вітчизняного досвіду і водночас відповідати новим глобальним викликам і національним потребам нашої держави;

- *удосконалено* навчально-методичне забезпечення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з навчальних дисциплін «Аналітична хімія», «Загальна та неорганічна хімія»;

- *подальшого розвитку* набули наукові положення щодо засад розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, щодо визначення тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у хронологічних межах дослідження; положення щодо реалізації андрагогічного, компетентісного, гуманітарного, культурологічного, антропологічного підходів у процесі професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що: класифіковано базові поняття дослідження за трьома блоками: до першого блоку увійшли поняття, які розкривають сутність професійної підготовки («професійна підготовка», «неперервна професійна освіта», «кваліфікації», «освітньо-професійні рівні», «тенденції»); другий блок склали поняття, які характеризують особливості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі («фармація», «фармацевтична галузь»); до третього блоку увійшли поняття, що пояснюють сутність та специфіку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні («фахівець фармацевтичної галузі», «фармацевт», «провізор»); теоретично обґрунтовано зміст понять: «тенденції», яке є ключовим, системотвірним поняттям дослідження, котрим характеризується розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; «*професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі*», яке визначено як спеціально організований освітній процес здобуття майбутніми фахівцями фахових знань, умінь і навичок, необхідних компетентностей, які становлять основу професійної діяльності у сфері охорони здоров'я, формують науковий світогляд, мотивацію до професії та забезпечують подальший неперервний професійний розвиток у фармацевтичній галузі. Встановлено логічні зв'язки між базовими поняттями дослідження тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, які використовуються у вітчизняному науковому просторі. Обґрунтовано критерії порівняння розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у різні історичні періоди.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблено і впроваджено оновлене змістово-методичне забезпечення у освітній процес професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі: навчальний посібник для студентів вищих фармацевтичних закладів освіти і фармацевтичних факультетів вищих медичних закладів освіти «Аналітична хімія»; навчальний посібник для іноземних студентів вищих фармацевтичних закладів освіти та фармацевтичних факультетів вищих медичних закладів освіти «Хімія d-елементів»; навчально-методичний посібник для студентів вищих медичних та фармацевтичних закладів освіти – університетів, інститутів й академій «Аналітична хімія. Якісний аналіз».

Матеріали дослідження можуть бути використані: науково-педагогічними працівниками, викладачами вищих медичних та фармацевтичних закладів освіти для збагачення і розширення змістовного компоненту освітніх дисциплін «Вступ у фармацію», «Історія фармації», курсу за вибором «Актуальні проблеми фармацевтичної освіти» тощо, у дослідженнях професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; студентами, магістрантами, слухачами закладів

післядипломної медичної та фармацевтичної освіти у їхній професійно-педагогічній підготовці.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національного медичного університету імені О.О.Богомольця (довідка № 120/3-330 від 07.11.2017 р.); Державного вищого навчального закладу «Івано-Франківський національний медичний університет» (довідка № 09.3-4765 від 31.10.2017 р.); Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» (довідка № 01.12/3-1771 від 06.11.2017 р.); Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (довідака № 01-15/996 від 07.11.2017 р.); Рівненського державного базового медичного коледжу (довідка № 595 від 20.11.2017 р.).

Особистий внесок дисертанта. Основні положення й висновки дисертації розроблено автором самостійно і містяться в його наукових публікаціях.

У спільних публікаціях: «Особенности профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине на пороге XXI века» - особистий внесок здобувача полягає у виявленні особливостей професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні наприкінці XX - поч. XXI ст.; «Профессиональная подготовка специалистов фармацевтической отрасли в Украине как объект научного исследования» - автором розкриті основні поняття професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні та розглянуті основні підходи до наукової інтерпретації суті професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; «Напрями формування професійних якостей провізора-косметолога (на прикладі вивчення аналітичної хімії)» - автором визначено та обґрунтовано основні напрями формування професійних якостей провізора-косметолога на прикладі вивчення аналітичної хімії; «Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів фармацевтичного факультету (на прикладі аналітичної хімії)» - розкрито організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів фармацевтичного факультету на прикладі вивчення аналітичної хімії; «Хімія d-елементів» - автором на сучасному рівні стисло викладено матеріал, присвячений питанням неорганічної хімії d – елементів VIIВ – VIIIВ груп (для іноземних студентів ВМ(Ф)ЗО, англ. мовою); «Аналітична хімія. Практикум» - автором розкрито основні методи титриметричного аналізу відповідно до вимог типової програми з аналітичної хімії для студентів ВМ(Ф)ЗО України; «Аналітична хімія. Якісний аналіз» - автору належать розділи: «Хроматографічні методи», «Протолітичні рівноваги у розчинах солей», «Протолітичні рівноваги в буферних системах», «Окисно-відновні рівноваги та їх роль в аналітичній хімії»; «Теорія та методика професійної підготовки іноземних громадян для фармацевтичної галузі в Україні» - автором доведено особливе значення професійної підготовки іноземних громадян для фармацевтичної галузі в Україні; «Організація навчально-пізнавальної діяльності іноземних студентів фармацевтичного факультету при вивченні дисципліни «Inorganic Chemistry»» - автором розкрито організаційні засади навчально-пізнавальної діяльності іноземних студентів фармацевтичного факультету під час вивчення дисципліни «Inorganic Chemistry» («Неорганічна хімія»); «Інноваційні технології вивчення хімічних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах в умовах комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища» - автором розкрито інноваційні

технології при вивченні аналітичної хімії у вищих медичних закладах освіти в умовах комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища; «Особливості проведення практичних і лабораторних занять з аналітичної хімії за кредитно-модульної системи організації навчального процесу для студентів фармацевтичного факультету» - автором розглянуто особливості проведення практичних і лабораторних занять з аналітичної хімії за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою організації освітнього процесу для студентів фармацевтичного факультету.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* - «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2012» (м. Полтава, 2012 р.), «Розвиток наукових досліджень' 2012» (м. Полтава, 2012 р.), «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (м. Київ, 2013 р.), «Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2013» (м. Полтава, 2013 р.), «Розвиток наукових досліджень 2013» (м. Полтава, 2013 р.), «Актуальные проблемы педагогики и психологии» (м. Уфа, 2014 р.), «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (м. Київ, 2014 р.), «Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2014» (м. Полтава, 2014 р.), «Vědecký průmysl evropského kontinentu - 2014» (м. Прага, 2014 р.), «Areas of scientific thought – 2014/2015» (м. Шеффілд, 2014 – 2015 р.), «Бъдещите изследвания - 2015» (м. Софія, 2015 р.), «Вища освіта України у контексті загальних цивілізаційних змін: виклики та можливості сьогодення» (м. Київ, 2015 р.), «Управління якістю підготовки фахівців» (м. Одеса, 2015 р.), «Europejska nauka XXI rowieka - 2015» (м. Перемишль, 2015 р.), «Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку» (м. Київ, 2015 р.), «Новітні досягнення біотехнології та нанофармакології» (м. Київ, 2015 р.), «Modern scientific potential – 2016» (м. Шеффілд, 2016 р.), «Вища медична освіта: сучасні виклики та перспективи» (м. Київ, 2016 р.), «Управління якістю підготовки фахівців» (м. Одеса, 2016 р.); *всеукраїнських* - «Впровадження нових технологій з кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ III-рівнів акредитації» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)» (м. Тернопіль, 2013 р.), «Вища освіта в Україні і Болонський процес: стан, проблеми і перспективи» (м. Київ, 2013 р.), «Актуальні проблеми педагогічної науки» (м. Миколаїв, 2014 р.), «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (м. Одеса, 2014 р.), «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (м. Запоріжжя, 2014 р.), а також на науково-практичній конференції присвяченій 210-й річниці ХНМУ та 60-й річниці кафедри медичної та біоорганічної хімії «Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах» (м. Харків, 2015 р.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Професійна спрямованість навчання природничих дисциплін у медичному ліцеї» (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) захищена у 2011 році. Матеріали роботи у тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основні результати опубліковано в 60 наукових і науково-методичних працях, із них 49 одноосібних, зокрема 1 монографія, 2 навчальних посібника, 1 навчально-методичний посібник, 21 стаття в наукових фахових виданнях України, 9 статей у зарубіжних періодичних наукових виданнях, 26 публікацій і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, семи розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (712 найменувань, із них 342 – архівна справа, 35 – іноземними мовами), додатків (на 67 сторінках). Загальний обсяг дисертації - 544 сторінка (із них основного тексту – 383 сторінки). Робота містить 88 таблиць і 9 рисунків (44 таблиці і 8 рисунків в основному тексті).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження, його методологічну і теоретичну основи; подано концепцію та методи дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні як об'єкт наукового дослідження»** охарактеризовано базові поняття дослідження; проаналізовано розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти; подано концепцію дослідження професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні; обґрунтовано періоди розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у ХХ – на початку ХХІ ст. (до 2017 р.) та критерії їх порівняння.

Базові поняття дослідження класифіковано у три блоки, що слугувало теоретичним підґрунтям дослідження професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, розкривають теоретичні засади дослідження та зміст професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, а саме: поняття, що розкривають сутність професійної підготовки; поняття, що характеризують особливості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поняття, що відображають сутність та специфіку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

Поняття «тенденції» розглядається у дослідженні як пріоритетний напрям, в якому здійснюється розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. «Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі» розглядається як спеціально організований освітній процес здобуття майбутніми фахівцями фахових знань, умінь і навичок, необхідних компетентностей, які становлять основу професійної діяльності у сфері охорони здоров'я, формують науковий світогляд, мотивацію до професії та забезпечують подальший неперервний професійний розвиток у фармацевтичній галузі.

Дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у закладах вищої освіти в педагогічній теорії та практиці показало, що: фармацевтична освіта не може бути відокремлена від стратегічних завдань реформування змісту освітнього процесу в Україні, які стосуються розроблення державних стандартів формування систем та обсягу знань, умінь, навичок фахової діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх і кваліфікаційних рівнях; забезпечення альтернативних можливостей здобуття освіти особою відповідно до її індивідуальних потреб і здібностей; органічне поєднання в змісті освіти загальноосвітнього і фахового складників відповідно до освітніх рівнів та особливостей регіонів України. Визначено, що фармацевтична освіта України відповідно до міжнародних стандартів повинна відповідати пріоритетам XXI ст.: зміцнення авторитету фармацевтичної галузі засобами підготовки висококваліфікованих кадрів, відкриття нових актуальних спеціальностей, неперервне удосконалення змісту фармацевтичної освіти у контексті світових трендів (Болонський процес, американський досвід), широке запровадження нових технологій, форм і методів освіти, нарощування наукового потенціалу галузі, забезпечення інтеграції фармацевтичної науки й практики і професійної фармацевтичної освіти, вдосконалення післядипломної освіти, здійснення кадрового моніторингу, створення системи атестації та сертифікації фармацевтичних кадрів на державному рівні. Теоретичний аналіз розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії показав, що система професійної підготовки фармацевтичних кадрів в поєднанні із системою їх використання виконує функції із забезпечення населення ефективними та безпечними ліками, створює та розвиває виробництво вітчизняних лікарських засобів, контролює їх якість, розвиває сучасну систему професійної підготовки фармацевтичних кадрів відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення.

Обґрунтована концепція дослідження, яка ґрунтується на розробленні періодизації розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у XX – на початку XXI ст. та пріоритетності вивчення особливостей професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на кожному історичному періоді. Методологічною основою дослідження професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні в руслі тенденцій, пов'язаних з переходом від класичної до постнекласичної парадигми в освіті є система взаємопов'язаних наукових підходів (порівняльний, системний, діяльнісний, акмеологічний, соціально-гуманістичний, особистісно орієнтований, культурологічний, цілісний, синергетичний, компетентнісний, антропологічний, герменевтичний підходи й методологія компаративістики).

На основі аналізу архівних джерел та науково-методичної педагогічної літератури у розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, починаючи з 1921 р. до 2017 р. визначено *n'ять періодів*. В основу поділу покладено критерій зміни у внутрішньому організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, який водночас співвідносимо з суспільно-політичними зрушеннями, з умовами економічного розвитку освіти загалом, і фармацевтичної освіти зокрема. Виокремлення тривалого періоду становлення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі

зумовлене її обмеженістю і невиокремленістю фармацевтичної освіти у змістовому і професійному сенсі. Лише у 1921 р. в Україні (тоді – УСРР) були вперше організовані заклади вищої фармацевтичної освіти. Перший період – 1921 – 1941 рр. – формування системи (середньої та вищої) фармацевтичної освіти як окремої галузі; другий період - 1941 – 1945 рр. – згортання процесів розвитку системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, її консервація в умовах Другої світової війни; третій період – 1945 р. – перша половина 1960-х рр. – відновлення і розширення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; четвертий період – друга половина 1960-х рр. – 1991 р. – модернізація й ідеологізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; п'ятий період – 1991 р. – до 2017 р. – розвиток національно спрямованої професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в умовах інтеграції нашої держави у світовий освітній простір.

У процесі дослідження визначено критерії порівняння професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.: соціальний; інституціональний; змістовий. До показників, що розкривають зміст соціального критерію віднесено: гендерну рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; академічну мобільність. До показників інституціонального критерію віднесено: мережу фармацевтичних закладів освіти, що проводять освітню діяльність щодо професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; кількість ступенів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; заклади підвищення кваліфікації фахівців фармацевтичної галузі. До показників змістового критерію віднесено: зміст, форми та методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; термін навчання; форми підвищення кваліфікації фахівців фармацевтичної галузі.

У другому розділі **«Становлення вітчизняної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на українських землях (кінець ХVІ ст. – 1921 р.)»** проаналізовано фармацевтичну освіту в структурі медичної освіти в ХVІ – на початку ХХ ст.; проведено історико-педагогічний аналіз професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (друга половина ХІХ ст. – 1921 р.).

Витоки становлення вітчизняної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі мають давню історію (кінець ХVІ ст.), що пов'язано з існуванням освітніх осередків, які на сьогодні не знаходяться на українських землях. В той час не існувало спеціальних інституційних осередків з фармацевтичної освіти, а почали відкриватись при університетах кафедри фармацевтичного спрямування на медичних факультетах. Зазначене дало можливість зробити ретроспективний аналіз подальшого розвитку фармацевтичної освіти в структурі медичної освіти України.

На основі ретроспективного аналізу фармацевтичної освіти в структурі медичної освіти в ХVІ – на початку ХХ ст. в Україні визначено основні передумови виникнення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі: виокремлення в медичній освіті аптекарської справи (1836); створення на території України університетів, які мали медичні факультети з кафедрами фармацевтичного спрямування: Львівський університет (1784), Харківський університет (1805), Київський університет (1835), Одеський університет (1865), Катеринославський університет (Дніпро) (1918). Цьому сприяло вивчення державних та дидактичних і

нормативних документів, статистичних матеріалів, літературних джерел, архівних матеріалів.

Обґрунтовано, що 1921 р. став визначальним для становлення фармацевтичної науки як окремої галузі в системі медичних наук та остаточного визнання недоцільності підготовки фахівців фармацевтичної галузі при медичних факультетах університетів.

Створення фахових інститутів в Україні, починаючи з 1921 р. (Харків, Одеса, Дніпропетровськ (Дніпро), Київ, Вінниця), та визнання недоцільності професійної підготовки фахівців фармації при медичних факультетах університетів є визначальними для створення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, яку було утворено з двох типів фармацевтичних закладів вищої освіти: фармацевтичний технікум (училище); фармацевтичний інститут.

У третьому розділі **«Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі України в 1921–1941 рр.»** проаналізовано соціально-економічні умови професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, мережу фармацевтичних закладів освіти, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, а також визначено тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 1921 – 1941 рр.

Історіографічний аналіз розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 1921 – 1941 рр. показав, що фахова підготовка здійснювалась у ВМ(Ф)ЗО, технікумах, фармацевтичних школах, на 6-місячних курсах для аптечних працівників та на короткотермінових курсах для професійної підготовки підсобного персоналу для фармацевтичної галузі. Зроблено висновок про зростання в 2.8 разів кількості фармацевтичних технікумів, у 2.4 рази шкіл профтехнічного та спеціально-виробничого навчання та у 2 рази спеціально-виробничих курсів. Фахові інститути з професійної підготовки фахівців для фармацевтичної галузі з вищою освітою (провізорів) у 1921 – 1941 рр. в Україні: Харківський, Дніпропетровський та Одеський фармацевтичні інститути. У 1940 р. при Львівському медичному інституті (з 1996 р. — університет) було відкрито фармацевтичний факультет. Технікуми з професійної підготовки фармацевтичних кадрів у 1921 – 1941 рр. в Україні: Вінницький, Одеський, Київський, Харківський фармацевтичні технікуми. З 1932-го по 1936-й рр. при Житомирському медучилищі було створено заочне чотирирічне фармацевтичне відділення на базі семирічної школи з обсягом прийому 30 осіб. У 1938 р. в м. Житомирі створена трирічна фармацевтична школа. Проаналізовано навчальні плани професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі у різних типах закладів освіти. На основі теоретичного узагальнення розкрито форми і методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 1921 – 1941 рр. Визначено, що упродовж 20 років шляху еволюції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України змінювалися методи викладання та трансформувалися форми освітнього процесу від пасивного до інтегративного.

Показано, що: професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі у 20-і роки ХХ ст. зберегла тенденцію до практичного спрямування навчання. Аналіз розподілу навчальних дисциплін за курсами засвідчує про збереження принципів

послідовності та наступності при розробленні навчальних програм професійної підготовки магістрів фармації, активну участь в удосконаленні професійно-практичного навчання радянських фахівців фармацевтичної галузі, модернізацію змістового наповнення професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації.

На основі теоретичного аналізу класифіковано тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 1921 – 1941 рр. на загальні, особливі та специфічні тенденції. До загальних тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (характерних для всіх розроблених нами історичних періодів) відносимо такі: гендерна рівність майбутніх фахівців (яка визначається відсутністю обмежень чи привілеїв за ознакою статі при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі); однакові умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі; можливості жінок і чоловіків реалізувати рівні права у подальшому професійному становленні та розвитку; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії фармацевта, провізора; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у різних типах шкіл: академії, інститути, технікуми (з 4-річним курсом), фармацевтичні школи (з 2-річним курсом), курси (6 місяців), спецкурси; збільшення кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (академії, інститути, технікуми, фармацевтичні школи, 6-місячні курси для аптечних працівників, короткотермінові курси для професійної підготовки підсобного персоналу для фармацевтичної галузі); поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; практичне спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. До особливих тенденцій, характерних лише для окремих історичних періодів, віднесено: зміну терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО з 3-х у 1920-х до 4-х років починаючи з 1936 р.; реорганізацію української вищої фармацевтичної освіти шляхом уніфікації до радянської загальнодержавної освітньої системи (єдині структура й зміст фармацевтичної освіти, навчальні плани, програми, підручники, система оцінювання); інваріативність навчальних програм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; ігнорування національної складової, русифікація змісту професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. Серед специфічних тенденцій, характерних виключно для окремого історичного періоду, виокремлено: концепцію фармацевтичної освіти на I Всесоюзній нараді з фармацевтичної освіти орієнтованої на технікуми в СРСР (затвердження 27–30 грудня 1924 р.); створення системи професійної підготовки середніх фармацевтичних кадрів (постанова Ради народних комісарів СРСР від 8 вересня 1936 р. «Про підготовку середніх медичних, зуболікарських і фармацевтичних кадрів»); введення дисциплін управлінсько-економічного спрямування «Законодавство та історія фармації» (1930 – 1939 рр.) та «Аптечне законодавство» (1940 – 1944 рр.).

Відтак, сутнісною ознакою професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в 1921 – 1941 рр. є формування системи (середньої та вищої) фармацевтичної освіти як окремої галузі.

У четвертому розділі «**Консервація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в умовах Другої світової війни (1941 – 1945 рр.)**» проаналізовано соціально-економічний стан професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, мережу фармацевтичних закладів освіти, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, а також визначено тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в умовах Другої світової війни (1941 – 1945 рр.).

Історико-педагогічний аналіз професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі за роки Другої світової війни (1941 - 1945 рр.) показав, що фахові інститути (Дніпропетровський (м. Дніпро), Харківський, Одеський) функціонували, як фармацевтичні факультети при університеті. Зокрема, у 1942 р. під час евакуації Харківського фармацевтичного інституту спочатку в м. П'ятигорськ, а потім у м. Семіпалатинськ (зараз – м. Семей) за наказом НКЗ СРСР від 11.10.1942 р., там були об'єднані Харківський та Дніпропетровський фармацевтичні інститути. Дніпропетровський фармацевтичний інститут почав функціонувати з 24 січня 1944 р.. Згідно з постановою РНК УРСР від 21 жовтня 1943 р. за № 382 було оголошено прийом на перший курс Харківського фармацевтичного інституту до 15 січня 1944 р. Одеський фармацевтичний інститут на початку Другої світової війни (1941 р.) був закритий, а на його місці відкрито фармацевтичне відділення при Одеському медичному університеті. Для українського населення на західних українських землях у зв'язку з початком у червні 1941 р. Другої світової війни було дозволено відкриття народних (початкових) та фахових (професійних) шкіл зі специфічною освітньою політикою (пронімецьким спрямуванням). Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі у середніх медичних (фармацевтичних) школах від 12.05.1943 р. здійснювалась у фармацевтичних школах з 3-х річним навчанням. На початок 1944 – 1945 н.р. на території України налічувалося 6 фармацевтичних шкіл. Найбільша кількість майбутніх фахівців фармацевтичної галузі отримувала професійну додипломну підготовку у 1944 р. в Дніпропетровському (м. Дніпро) фармацевтичному інституті – 615 осіб, а найменша кількість в Одеському фармацевтичному інституті – 337. Однак загалом кількість майбутніх фахівців фармацевтичної галузі тільки з 01.06.1944 р. (457 осіб) по 01.10.1944 р. (984 особи) в Україні збільшилась удвічі. У 1944 – 1945 н.р. фармацевтичні інститути УРСР закінчили 117 фахівців фармацевтичної галузі за спеціальністю – фармацевт.

Навчальна програма професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на західноукраїнських землях періоду Другої світової війни на фармацевтичному відділі відповідала навчальним вимогам фармацевтичних факультетів тогочасних університетів Німеччини. Але, враховуючи обставини воєнного часу, термін навчання становив лише 2 роки й складався із шести триместрів, замість прийнятих у Третньому Рейху шести семестрів упродовж трьох років. Для вступу на фармацевтичний відділ медичного факультету потрібно було мати середню освіту та пройти попередньо річну практику в аптеці. У закладах вищої освіти в 1942 – 1944 рр. навчальна програма містила лише фахово-зорієнтовані та спеціальні дисципліни. Загальноосвітні дисципліни не вивчались, окрім факультативного вивчення німецької мови українськими майбутніми

фахівцями фармацевтичної галузі. Було розроблено адаптовану до реальних умов навчальну програму, яка все ж відповідала за переліком фахово-зорієнтованих (45 %) та спеціальних дисциплін (55 %) тогочасному науковому рівню вищої фармацевтичної освіти. Загальноприйнятими організаційними формами професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 1941 – 1945 рр. були лекції, семінарські, практичні та лабораторні заняття. Професійна додипломна підготовка фахівців фармацевтичної галузі зберегла тенденції до практичного спрямування. Навчальний план у ВМ(Ф)ЗО України від 22.06.1944 р. був розрахований на 4 роки (кваліфікація – провізор), але із загальною кількістю – 4815 годин, що на 459 годин було більше, ніж у навчальному плані 1945 – 1946 н.р. В основі організації навчальних занять при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі у 1945 р. був план, затверджений для фармацевтичних інститутів Комітетом по справам Вищої школи від 22.06.1944 р. Наказом по Народному Комісаріату охорони здоров'я СРСР за № 72 від 07.02.1944 р. з 2-го семестру 1943 – 1944 н.р. оцінку знань учнів у фармацевтичних школах було переведено на цифрову п'ятибальну систему.

Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в умовах Другої світової війни (1941 – 1945 рр.) характеризується зменшенням освітніх інституцій, скороченням терміну навчання студентів, спрощенням змістово-методичного забезпечення їхньої фахової підготовки, що свідчить про згортання професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі з одного боку, та збереження основних її принципів з іншого.

У п'ятому розділі **«Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі України у 1945 р. – першій половині 1960-х рр.»** проаналізовано соціально-економічні умови професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, мережу фармацевтичних закладів освіти, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, а також визначено тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 1945 р. – першій половині 1960-х рр..

На основі історико-педагогічного аналізу архівних джерел щодо професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у цей період показано, що: найбільшу кількість фахівців для фармацевтичної галузі підготовлено у 1959 – 1960 рр. в Харківському (722 особи) та Запорізькому (690 осіб) фармацевтичних інститутах; у 1961 – 1965 рр. - в Запорізькому фармацевтичному інституті (1512 осіб); із 100 середніх медичних освітніх закладів України було лише 6 фармацевтичних шкіл у 1945 р.; кількість учнів зменшилась до 835 осіб у 5 фармацевтичних школах в 1949 р., порівняно із 1184 учнями у 6 фармацевтичних школах 1945 р., оскільки у 1948 р. в 2-х із 5-и фармацевтичних шкіл спеціальність «помічник провізора» було реорганізовано; найбільша кількість учнів навчалася в Житомирській та Роменській фармацевтичних школах.

На основі аналізу та узагальнення особливостей розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 1945 р. – першій половині 1960-х рр. виділено загальні, особливі та специфічні тенденції. До загальних тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні віднесено: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії

фармацевта, провізора; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в різних типах шкіл (інститути, технікуми, училища, фармацевтичні школи); зростання кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; тенденція до практичного спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. До особливих тенденцій віднесено такі, як: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО з 4-х до 4,5 років (9 семестрів) з 1965 р.; інваріантність навчальних програм; затверджено план прийому в аспірантуру вищих закладів освіти (1945); влаштування майбутніх фахівців у канікулярний період на роботу за спеціальністю (з 1945); виконання наукових робіт в студентських наукових гуртках (1948); оновлення робочих планів по дисциплінам медико-біологічного циклу (1948); впровадження заочного навчання в Одеському (1954), Запорізькому (1955) та Харківському (1960) фармацевтичних інститутах; посилення національної складової (план видання підручників українською мовою для ВМ(Ф)ЗО і фармацевтичних училищ було переглянуто і збільшено) (з 1956); введення заочної форми навчання з терміном навчання 5 років (1957); введення у вищих закладах освіти нових форм навчання, а саме, викладання «факультативних курсів» (1957); Одеський фармацевтичний інститут перебазувався з м. Одеси до м. Запоріжжя (1959); рух до збільшення аудиторного навантаження (1965); введення курсових робіт зі спеціальних дисциплін (за планами 1960 р. та 1965 р. – 2 курсові роботи); введення професійної додипломної підготовки у вищих закладах освіти фахівців фармацевтичної галузі для зарубіжних країн. Серед специфічних тенденцій виділяємо: здійснення спеціалізації провізорів у Київському інституті вдосконалення провізорів (1945–1949 рр.); введення блоку загальноосвітніх дисциплін, який складався із суспільно-політичних навчальних дисциплін з 1948 р.: «Політична економія» (1948); «Основи наукового атеїзму» (1959); «Діалектичний та історичний матеріалізм» (1959); скасування викладання навчальної дисципліни «Анатомія людини» в середніх медичних та фармацевтичних закладах освіти та введення у 1-му семестрі навчальної дисципліни «Біологія» (1948), введення додатково по 20 годин на кожну академічну групу для вивчення навчальної дисципліни «Основи Радянської біології» (1948); введення спеціальної навчальної дисципліни «Організація фармацевтичної справи» (1948-1953); започаткування видання трьох реферативних збірників наукових праць: «Реферативний збірник медико-біологічних наукових праць», «Реферативний збірник клінічних наукових праць» і «Реферативний збірник студентських наукових праць» (з 1953); реорганізація середніх медичних шкіл в медичні училища (до 1955); затвердження навчальних планів для фармацевтичних відділень медичних училищ (1955; 1959); координування робочих планів по курсам хімічних дисциплін, а також по фармакології, анатомії, фізіології й ув'язка викладання цих навчальних дисциплін з марксистсько-ленінською теорією (з 1959); збільшення кількості лекцій, семінарських занять та консультацій по суспільним наукам (1959); введення чергування-практики в аптеках починаючи з 2-го семестру і по 8-й семестр включно (у минулі роки на 7-му – 9-му семестрах) (з 1959); перебудова усієї освітньої політико-виховної роботи серед майбутніх фахівців фармацевтичної галузі та

професорсько-викладацького складу у відповідності із законом Верховної Ради СРСР про зв'язок школи з життям і про подальший розвиток народної освіти в СРСР (1959–1960 н.р.); запровадження так званої циклової форми навчання (1960); введення на 4 курсі в обов'язковому порядку занять з фізичної культури (з 1960 р.); введення навчальної практики у якості санітара та 2-х виробничих практик на фармацевтичних відділеннях медичних училищ та у фармацевтичних училищах (1960); оновлення та перейменування спеціальних навчальних дисциплін «Судова хімія» / «Токсикологічна хімія», «Технологія ліків і галенових препаратів» / «Технологія ліків» (1965); розширення блоку загальноосвітніх дисциплін 1965 р. за рахунок введення навчальних дисциплін «Громадянська оборона й медична служба громадянської допомоги», «Науковий атеїзм», «Науковий комунізм».

Отже, характерним для періоду від 1945 р. до першої половини 1960-х рр. є відновлення і розширення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

У шостому розділі **«Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі України в другій половині 1960-х рр. – 1991 р.»** проаналізовано соціально-економічні умови професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, мережу фармацевтичних закладів освіти, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі та визначено тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в другій половині 1960-х рр. – 1991 р.

На підставі узагальнення джерельної бази дослідження встановлено, що для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у зазначений період характерним є: збільшення мережі та контингенту майбутніх фахівців фармацевтичної галузі по ВМ(Ф)ЗО України як на денній, так і на заочній формі навчання, а також на вечірньому відділенні; покращення якісного складу професорсько-викладацького складу ВМ(Ф)ЗО; зростання мережі та контингенту підготовчого відділення професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери охорони здоров'я при ВМ(Ф)ЗО УРСР; зростання мережі та контингенту учнів по середніх медичних (фармацевтичних) закладах освіти України на фармацевтичному відділенні; зростання чисельності спеціалістів фармацевтичної галузі; розвиток аптечної мережі та організація міжлікарняних аптек в УРСР, які вимагали професійно підготовлених фахівців фармацевтичної галузі для надання якісної фармацевтичної допомоги населенню держави.

Подано принципи радянської системи народної освіти при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі у другій половині 1960-х рр. – до 1991 р., які забезпечували істинну реальну рівність в отриманні фармацевтичної освіти всіх без винятку громадян. Показано, що професійна підготовка фахівців для фармацевтичної галузі України проводилася у строгій відповідності з навчальними планами 5-річного навчання, затвердженими Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР та Міністерством охорони здоров'я СРСР для ВМ(Ф)ЗО.

Розкрито тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у другій половині 1960-х рр. – до 1991 р., які визначалися державною політикою у сфері науки, рівнем соціально-економічного розвитку держави, станом здоров'я населення та рівнем надання йому фармацевтичної допомоги, станом

фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я в цілому, її науковим та освітнім потенціалом. Визначено загальні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у другій половині 1960-х рр. – до 1991 р., до яких віднесено: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії фармацевта, провізора; безоплатність навчання в усіх закладах УРСР; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в різних типах шкіл: інститути, технікуми, училища; зростання кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; тенденція до практичного спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. До особливих тенденцій віднесено: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО до 5 років (з 1973); інваріативність навчальних програм; організація польової, пропедевтичної, навчальної та виробничої практики при професійній додипломній підготовці фахівців фармацевтичної галузі по програмам, затвердженим Міністерством охорони здоров'я СРСР в 1968 р.; інтеграція та послідовність викладання суміжних дисциплін у зв'язку з уведенням нового плану п'ятирічного навчання (з 1973); удосконалення освітнього процесу професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі за рахунок видання методичних вказівок типографським шляхом та перехід від програмованого контролю знань до програмованого навчання майбутніх фахівців, використання новітніх інформаційних технологій (з 1973); введення для випускників технікумів і училищ стажування строком до одного року за місцем призначення, з метою одержання молодими фахівцями практичних організаційних навичок (1973); докорінна перебудова освітнього процесу на основі вимог закладів вищої освіти і єдиної методичної системи з метою створення національної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (з 1982); реалізація принципу науковості та дослідницького компонента за рахунок виконання 5-ти курсових проектів, організації наукових студентських гуртків (з 1982), запровадження проведення всеукраїнських студентських олімпіад (з 1986); збільшення кількості навчальних дисциплін із 25 до 34 за спеціальністю «Фармація» за рахунок введення нових «Латинська мова», «Патологія», «Перша долікарська допомога», «Громадянська допомога», «Гігієна», «Фармакотерапія», «Вступ до спеціальності» і 7 обов'язкових спеціальних курсів (1982); посилення медико-біологічної та економічної складової за рахунок збільшення кількості годин, які відводилися на вивчення блоку спеціальних дисциплін (з 1982 р. - 50 %); поєднання теоретичної та практичної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі за рахунок відкриття навчально-виробничих аптек (1987); рух до збільшення обсягу самостійної роботи майбутніх фахівців від 25 % (1982) до 33 % (1987); запровадження державних перевідних іспитів (1987 р.); оновлення спеціальної дисципліни «Технологія лікарських форм» у навчальних програмах професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі за рахунок розподілення на дві значні за обсягом годин навчальні дисципліни «Аптечна технологія ліків» та «Технологія лікарських препаратів промислового виробництва» (з 1990); введення інтернатури для майбутніх фахівців фармацевтичної галузі з

метою покращення практичної підготовки кваліфікованих фахівців із урахуванням потреб закладів фармацевтичного сектору системи охорони здоров'я України у провізорах (1989); неперервність професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі упродовж всього життя. До специфічних тенденцій віднесено такі, як: організація суспільно-політичної практики в «Школі основ організаторської та виховної роботи у виробничому колективі» (з 1972); введення атестації майбутніх фахівців фармацевтичної галузі на всіх курсах по всіх кафедрах на 5, 10, 15-му тижнях навчання у зимовому та весняному семестрах у ВМ(Ф)ЗО УРСР (з 1974); факультативне вивчення навчальних дисциплін: «Фізичне виховання», «Іноземна мова», «Марксистсько-ленінська етика», «Марксистсько-ленінська естетика», «Радіаційна гігієна» (з 1973), «Радянське право» (з 1987).

Узагальнення вищезазначеного дає змогу схарактеризувати період другої половини 1960-х рр. – 1991 р. як період модернізації й ідеологізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

У сьомому розділі **«Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі України в 1991 р. – до 2017 р.»** проаналізовано соціально-економічні умови професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, мережу фармацевтичних закладів освіти, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, визначено тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в 1991 р. – до 2017 р., виокремлено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України з урахуванням історичного досвіду.

На підставі узагальнення джерельної бази встановлено, що професійна підготовка фахівців для фармацевтичної галузі України у зазначений період здійснювалася у 40 вищих закладах освіти (14 – університети, академії; 26 – технікуми, коледжі, училища) за спеціальностями: «Фармація», «Клінічна фармація», «Технологія фармацевтичних препаратів», «Технологія парфумерно-косметичних засобів», «Виробництво фармацевтичних препаратів», «Аналітичний контроль якості хімічних лікарських сполук». Показано, що діяльність вищих закладів медичної (фармацевтичної) освіти в умовах інтеграції у світовий освітній простір відбувається під інтенсивним впливом низки зовнішніх та внутрішніх чинників – демографічних, соціально-економічних, політичних. Розкрито зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. На основі теоретичного аналізу класифіковано тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у 1991 р. – до 2017 р. на загальні, особливі та специфічні. До виявлених особливих тенденцій віднесено: запровадження особистісно орієнтованого підходу у навчанні; переорієнтація освіти з інформаційного (пасивне сприйняття готових знань) типу на проблемно-діяльнісний тип освіти.

Серед специфічних тенденцій виділено: неперервність професійної фармацевтичної освіти на додипломному й післядипломному рівнях (з 1998); гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу; забезпечення національної спрямованості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; варіативність навчальних програм за рахунок введення циклу навчальних дисциплін вільного вибору майбутнім фахівцем та дисциплін самостійного вибору вищих

закладів освіти (з 1997); введення нових Державних стандартів у системі вищої фармацевтичної освіти України (2003); запровадження незалежної від вищих закладів освіти системи оцінювання професійної компетентності – ліцензійних інтегрованих практично-орієнтованих іспитів «Крок 1», «Крок 2», «Крок 3» з метою підвищення рівня професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (з 1998); введення 12 нових навчальних дисциплін: «Анатомія людини», «Фізіологія», «Етика та деонтологія у фармації», «Інформаційні технології у фармації», «Основи біоетики і біобезпеки», «Комп'ютерне моделювання у фармації», «Лабораторна діагностика», «Біофармація», «Менеджмент та маркетинг у фармації», «Технологія лікарських косметичних засобів», «Охорона праці в галузі», «Патентознавство» (з 2010); впровадження різних інноваційних моделей навчання.

На основі аналізу тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст. (до 2017 р.) визначено загальні (наскрізні) тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в усіх розроблених історичних періодах, а саме: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії фармацевта, провізора, магістра фармації; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в різних типах шкіл; зростання кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; тенденція до практичного спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі.

Виокремлено сучасні тенденції (2010 – 2017 рр.) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. До них належать: введення проекту нового Державного стандарту у системі вищої фармацевтичної освіти України з урахуванням таких всеохоплюючих трендів у суспільному житті, як глобалізація, інформатизація, інтеграція, інтернаціоналізація (2017); введення нових освітніх програм для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні («Фармація», «Клінічна фармація», «Технологія фармацевтичних препаратів», «Технологія парфумерно-косметичних засобів»); рух до збільшення кількості годин професійної підготовки (з 2010); організація освітнього процесу за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою; застосування різних форм контролю із використанням традиційної шкали і шкали оцінювання ECTS; конкурентоспроможність на ринку праці; ступеневість освіти (уведення нових ступенів «Магістр» (2011) та «Бакалавр» (2012)); спрямування професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі від медико-біологічної до медико-клінічної оскільки передбачає вивчення наступних навчальних дисциплін: «Медична хімія», «Основи клінічної медицини», «Клінічна біохімія», «Клінічне вивчення лікарських засобів», «Фармакогенетика», «Фармацевтична опіка», «Вікові особливості фармакотерапії та побічна дія ліків»; застосування нетрадиційних форм навчальних занять (імітаційна модель, інтегроване навчальне заняття, дискусія, тренінг та ін.); компетентнісний підхід; створення умов для академічної мобільності майбутніх фахівців і науково-педагогічних працівників; створення умов для проведення міжнародних досліджень та співробітництва; введення нової

спеціальності «Теорія та методика навчання (медичні та фармацевтичні дисципліни) для інтенсифікації процесів присудження наукових ступенів (2010); рух до зменшення кількості годин аудиторного навантаження (з 2014).

З урахуванням історичного досвіду, аналізу змісту тенденцій (загальних, особливих, специфічних), виокремлено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України. А саме: гармонізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі із світовою практикою; забезпечення моніторингу якості вищої фармацевтичної освіти; модернізація здійснення педагогічного контролю; сприяння участі майбутніх фахівців та викладачів вищих закладів медичної (фармацевтичної) освіти у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці; створення умов для зростання академічної мобільності майбутніх фахівців і викладачів; створення програм неперервного навчання; організація міжнародних наукових досліджень; забезпечення освітнього процесу адаптованими перекладами базових міжнародних підручників; створення умов для розширення різних форм, методів та засобів професійної підготовки, а також інтеграція вищої фармацевтичної школи з науковими інноваціями у фармації та фармацевтичним виробництвом; автономія вищих закладів медичної (фармацевтичної) освіти; розбудова дистанційної до- і післядипломної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; зростання контингенту іноземних громадян, зокрема, на англійській формі навчання; практична підготовка майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в університетських клініках вищих закладів медичної освіти (закладів післядипломної освіти); сталий розвиток ступеневої вищої фармацевтичної освіти; відсутність ієрархії між майбутніми фахівцями і науково-педагогічними працівниками; розширення варіативної складової типових навчальних планів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; розвиток фармацевтичної науки та галузі, відкриття й широке застосування нової групи ліків, що сприятиме збереженню та зміцненню здоров'я нації; створення нової, української, системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, яка має долучити до себе все найкраще та буде адаптована до кон'юнктури нашої держави.

Визначені та схарактеризовані тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст. уможливили зробити прогностичні узагальнення, які є змістовою основою для подальшої модернізації галузі та підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано теоретичне узагальнення обраної наукової проблеми, визначено періоди та проаналізовано тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст., спрогнозовано перспективні напрями її модернізації. Отримані результати надають підстави сформулювати такі висновки:

1. Здійснено науковий аналіз стану дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці ВМ(Ф)ЗО. Зазначено, що дослідниками приділено значну увагу: змісту професійної

практичної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; дослідженню різних видів фармацевтичної допомоги; теоретичним та методичним засадам неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю; аналізу діяльності світових систем вищої фармацевтичної освіти; питанням професійного розвитку фармацевтичних кадрів в Україні; окремим аспектам становлення та розвитку фармацевтичної освіти на Харківщині в другій половині XIX – початку XX ст., у західноукраїнському регіоні (1784 – 1991 рр.). Окремих аспектів розвитку фармацевтичної освіти торкалися історики медицини та фармації. Студіювався науковцями розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі на сучасному етапі. Теоретичний аналіз розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці показав, що система професійної підготовки фармацевтичних кадрів в поєднанні з системою їх використання виконує функції із забезпечення населення ефективними та безпечними ліками, створює та розвиває виробництво вітчизняних лікарських засобів, контролює їх якість, розвиває сучасну систему професійної підготовки фармацевтичних кадрів відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення.

2. Теоретичний аналіз базових понять дослідження дозволив класифікувати їх у три блоки, а саме: поняття, що розкривають сутність професійної підготовки; поняття, що характеризують особливості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поняття, що пояснюють сутність та специфіку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. Проведено порівняльний аналіз базових понять дослідження, що використовуються у європейському та вітчизняному науковому просторі. У дисертації поняття «тенденції» розглядається як пріоритетний напрям, в якому здійснюється розвиток професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі. Дефініція «професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі» у контексті дослідження тлумачиться як спеціально організований освітній процес здобуття майбутніми фахівцями фахових знань, умінь і навичок, необхідних компетентностей, які становлять основу професійної діяльності у сфері охорони здоров'я, формують науковий світогляд, мотивацію до професії та забезпечують подальший неперервний професійний розвиток у фармацевтичній галузі.

3. Визначено основні передумови становлення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі: виокремлення в медичній освіті аптекарської справи (1836); створення на території України університетів, які мали медичні факультети з кафедрами фармацевтичного спрямування: Львівський університет (1784), Харківський університет (1805), Київський університет (1835), Одеський університет (1865) Катеринославський університет (Дніпро) (1918).

4. На основі аналізу архівних джерел та науково-методичної педагогічної літератури визначено п'ять періодів розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з 1921 р. до 2017 р. В основу їхнього поділу покладено критерій зміни у внутрішньому організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, які водночас співвідносимо з суспільно-політичними зрушеннями, з умовами економічного розвитку освіти загалом, і фармацевтичної освіти зокрема. Виокремлення періодів становлення

професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі зумовлене також критерієм внутрішнього стану цієї підготовки, яка була обмеженою у змістовому і професійному сенсі.

Встановлено, що початком відліку періодизації є створення фахових інститутів в Україні, починаючи з 1921 р. (Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Київ, Вінниця) та визнання недоцільності професійної підготовки фахівців фармації при медичних факультетах університетів, що є визначальним для створення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, яка складалася з двох типів фармацевтичних закладів вищої освіти: фармацевтичний технікум (училище); фармацевтичний інститут. Перший період – 1921 – 1941 рр. – формування системи (середньої та вищої) фармацевтичної освіти як окремої галузі; другий період - 1941 – 1945 рр. – згорання процесів розвитку системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, її консервація в умовах Другої світової війни; третій період – 1945 р.– перша половина 1960-х рр. – відновлення і розширення системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; четвертий період – друга половина 1960-х рр.– 1991 р. – модернізація й ідеологізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; п'ятий період – 1991 р. – до 2017 р. – становлення національно спрямованої професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в умовах інтеграції нашої держави у світовий освітній простір.

5. Визначено критерії порівняння розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у різні історичні періоди: соціальний; інституціональний; змістовий. Виокремлено показники, що розкривають зміст кожного критерію. До показників соціального критерію віднесено: гендерну рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання, академічну мобільність. Показники інституціонального критерію включають: мережу фармацевтичних закладів освіти, що проводять освітню діяльність щодо професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; кількість ступенів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; заклади підвищення кваліфікації фахівців фармацевтичної галузі. До показників змістового критерію віднесено: зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; термін навчання; форми підвищення їхньої кваліфікації.

6. Здійснено системний аналіз тенденцій трансформації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні упродовж ХХ ст. і включно до 2017 р., серед яких виокремлено загальні, особливі, специфічні тенденції. До загальних (наскрізних) тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, характерних для кожного виділеного історичного періоду, віднесено: гендерна рівність майбутніх фахівців; незалежність набуття освіти від етнічного походження, віросповідання; зростання популярності професії фармацевта, провізора, магістра фармації; здійснення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у різних типах шкіл; зростання кількості різних типів шкіл для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; поліпшення методів та організаційних форм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; практичне спрямування освітнього процесу професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі.

В кожному з періодів визначено особливі та специфічні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні.

До особливих тенденцій у 1921 – 1941 рр. віднесено: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО з 3-х у 1920-х до 4-х років починаючи з 1936 р.; реорганізація української вищої фармацевтичної освіти шляхом уніфікації до радянської загальнодержавної освітньої системи (єдині структура й зміст фармацевтичної освіти, навчальні плани, програми, підручники, система оцінювання); інваріативність навчальних програм професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; ігнорування національної складової, русифікація змісту професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі.

Серед специфічних тенденцій виділено: концепцію фармацевтичної освіти, яка була схвалена на I Всесоюзній нараді з фармацевтичної освіти орієнтованої на технікуми в СРСР (1924); створення системи професійної підготовки середніх фармацевтичних кадрів (постанова Ради народних комісарів СРСР «Про підготовку середніх медичних, зуболікарських і фармацевтичних кадрів») (1936); введення дисциплін управлінсько-економічного спрямування.

Особливими тенденціями періоду з 1945 р. до першої половини 1960-х рр. є: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО з 4-х до 4,5 років (9 семестрів) з 1965 р.; інваріативність навчальних програм; організація умов для підвищення кваліфікації через навчання в аспірантурі вищих закладів освіти (1945); влаштування майбутніх фахівців у канікулярний період на роботу за спеціальністю (з 1945); виконання наукових робіт в студентських наукових гуртках (1948); оновлення робочих планів по дисциплінам медико-біологічного циклу (1948); впровадження заочного навчання в Одеському (1954), Запорізькому (1955) та Харківському (1960) фармацевтичних інститутах; посилення національної складової (план видання підручників українською мовою для ВМ(Ф)ЗО і фармацевтичних училищ було переглянуто і збільшено) (з 1956); введення заочної форми навчання з терміном навчання 5 років (1957); введення у вищих закладах освіти нових форм навчання, а саме, викладання «факультативних курсів» (1957); Одеський фармацевтичний інститут перебазувався з м. Одеси до м. Запоріжжя (1959); рух до збільшення аудиторного навантаження (з 1965); введення курсових робіт зі спеціальних дисциплін (за планами 1960 р. та 1965 р. – 2 курсові роботи); введення професійної додипломної підготовки у вищих закладах освіти фахівців фармацевтичної галузі для зарубіжних країн.

До специфічних тенденцій цього періоду віднесено: здійснення спеціалізації провізорів у Київському інституті вдосконалення провізорів (1945 – 1949 рр.); введення блоку загальноосвітніх дисциплін, який складався із суспільно-політичних навчальних дисциплін (з 1948), скасування викладання навчальної дисципліни «Анатомія людини» в середніх медичних та фармацевтичних закладах освіти та введення у 1-му семестрі навчальної дисципліни «Біологія» (1948), вивчення навчальної дисципліни «Основи Радянської біології» (1948); введення спеціальної навчальної дисципліни «Організація фармацевтичної справи» (1948 - 1953); започаткування видання реферативних збірників наукових праць, які популяризують галузь (з 1953); реорганізація середніх медичних шкіл в медичні училища (до 1955); затвердження навчальних планів для фармацевтичних відділень медичних училищ (1955; 1959); координування робочих планів по курсам хімічних дисциплін, а також

по фармакології, анатомії, фізіології й ув'язка викладання цих навчальних дисциплін з марксистсько-ленінською теорією (з 1959); збільшення кількості лекцій, семінарських занять та консультацій по суспільним наукам (1959); введення чергування-практики в аптеках починаючи з 2-го семестру і по 8-й семестр включно (у минулі роки на 7-му – 9-му семестрах) (з 1959); перебудова усєї освітньої політико-виховної роботи серед майбутніх фахівців фармацевтичної галузі та професорсько-викладацького складу у відповідності із законом Верховної Ради СРСР про зв'язок школи з життям і про подальший розвиток народної освіти в СРСР (1959 – 1960 н.р.); запровадження так званої циклової форми навчання (1960); введення навчальної практики у якості санітара та 2-х виробничих практик на фармацевтичних відділеннях медичних училищ та у фармацевтичних училищах (1960); оновлення та перейменування спеціальних навчальних дисциплін «Судова хімія» / «Токсикологічна хімія», «Технологія ліків і галенових препаратів» / «Технологія ліків» (1965); розширення блоку загальноосвітніх дисциплін 1965 р..

Особливими тенденціями професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у другій половині 1960-х – до 1991 р. є: зміна терміну навчання у ВМ(Ф)ЗО до 5 років (з 1973); інваріативність навчальних програм; організація польової, пропедевтичної, навчальної та виробничої практики при професійній додипломній підготовці фахівців фармацевтичної галузі по програмам, затвердженим Міністерством охорони здоров'я СРСР в 1968 р.; інтеграція та послідовність викладання суміжних дисциплін у зв'язку з уведенням нового плану п'ятирічного навчання (з 1973); удосконалення освітнього процесу професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі за рахунок видання методичних вказівок типографським шляхом та перехід від програмованого контролю знань до програмованого навчання майбутніх фахівців, використання новітніх інформаційних технологій (з 1973); введення для випускників технікумів і училищ стажування строком до одного року за місцем призначення, з метою одержання молодими фахівцями практичних організаційних навичок (1973); докорінна перебудова освітнього процесу на основі вимог закладів вищої освіти і єдиної методичної системи з метою створення національної системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (з 1982); реалізація принципу науковості та дослідницького компонента за рахунок виконання 5-ти курсових проектів, організації наукових студентських гуртків (з 1982), запровадження проведення всеукраїнських студентських олімпіад (з 1986); збільшення кількості навчальних дисциплін за спеціальністю «Фармація» (1982); посилення медико-біологічної та економічної складової за рахунок збільшення кількості годин, які відводилися на вивчення блоку спеціальних дисциплін (з 1982); поєднання теоретичної та практичної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі за рахунок відкриття навчально-виробничих аптек (1987); рух до збільшення обсягу самостійної роботи майбутніх фахівців; запровадження державних перевідних іспитів (1987 р.); оновлення змісту існуючих навчальних дисциплін (з 1990); введення інтернатури для майбутніх фахівців фармацевтичної галузі з метою покращення їхньої практичної підготовки. (1989); неперервність професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі упродовж всього життя.

Специфічними тенденціями цього періоду є: організація суспільно-політичної практики в «Школі основ організаторської та виховної роботи у виробничому колективі» (з 1972); введення атестації майбутніх фахівців фармацевтичної галузі на всіх курсах по всіх кафедрах на 5, 10, 15-му тижнях навчання у зимовому та весняному семестрах у ВМ(Ф)ЗО УРСР (з 1974); факультативне вивчення деяких загальноосвітніх та спеціальних навчальних дисциплін.

До особливих тенденцій професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, які виявлено у 1991 р. – до 2017 р. відноситься: запровадження особистісно орієнтованого підходу у навчанні; переорієнтація освіти з інформаційного (пасивне сприйняття готових знань) типу на проблемно-діяльнісний тип освіти.

Серед специфічних тенденцій виділено: неперервність професійної фармацевтичної освіти на додипломному й післядипломному рівнях (з 1998); гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу; забезпечення національної спрямованості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; варіативність навчальних програм за рахунок введення циклу навчальних дисциплін вільного вибору майбутнім фахівцем та дисциплін самостійного вибору вищих закладів освіти (з 1997); введення нових Державних стандартів у системі вищої фармацевтичної освіти України (2003); запровадження незалежної від вищих закладів освіти системи оцінювання професійної компетентності – ліцензійних інтегрованих практично-орієнтованих іспитів «Крок 1», «Крок 2», «Крок 3» з метою підвищення рівня професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (з 1998); впровадження різних інноваційних моделей навчання.

7. Досліджено сучасні тенденції (2010 – 2017 рр.) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. До них належать: введення проекту нового Державного стандарту у системі вищої фармацевтичної освіти України з урахуванням таких всеохоплюючих трендів у суспільному житті, як глобалізація, інформатизація, інтеграція, інтернаціоналізація (2017); нових освітніх програм для професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні («Фармація», «Клінічна фармація», «Технологія фармацевтичних препаратів», «Технологія парфумерно-косметичних засобів»); рух до збільшення кількості годин професійної підготовки (з 2010); організація освітнього процесу за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою; застосування різних форм контролю із використанням традиційної шкали і шкали оцінювання ECTS; конкурентоспроможність на ринку праці; ступеневість освіти (введення нових ступенів «Магістр» (2011) та «Бакалавр» (2012)); введення нових навчальних дисциплін (2010); спрямування професійної додипломної підготовки фахівців фармацевтичної галузі від медико-біологічної до медико-клінічної оскільки передбачає вивчення наступних навчальних дисциплін: «Медична хімія», «Основи клінічної медицини», «Клінічна біохімія», «Клінічне вивчення лікарських засобів», «Фармакогенетика», «Фармацевтична опіка», «Вікові особливості фармакотерапії та побічна дія ліків»; застосування нетрадиційних форм навчальних занять (імітаційна модель, інтегроване навчальне заняття, дискусія, тренінг та ін.); компетентнісний підхід; створення умов для академічної мобільності майбутніх фахівців і науково-педагогічних працівників; створення умов для проведення міжнародних досліджень

та співробітництва; введення нової спеціальності «Теорія та методика навчання (медичні та фармацевтичні дисципліни) для інтенсифікації процесів присудження наукових ступенів (2010 р.); рух до зменшення кількості годин аудиторного навантаження (з 2014).

8. Визначено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з урахуванням історичного досвіду. До таких напрямів віднесено: гармонізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі із світовою практикою; забезпечення моніторингу якості вищої фармацевтичної освіти; покращення педагогічного контролю; сприяння участі майбутніх фахівців та викладачів вищих закладів медичної (фармацевтичної) освіти у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці; створення умов для зростання академічної мобільності майбутніх фахівців і викладачів; створення програм неперервного навчання; організація міжнародних наукових досліджень; забезпечення освітнього процесу адаптованими перекладами базових міжнародних підручників; створення умов для розширення різних форм, методів та засобів професійної підготовки, а також інтеграція вищої фармацевтичної школи з науковими інноваціями у фармації та фармацевтичним виробництвом; автономія вищих закладів медичної (фармацевтичної) освіти; розбудова дистанційної до- і післядипломної професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; зростання контингенту іноземних громадян, зокрема, на англійській формі навчання; практична підготовка майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в університетських клініках вищих закладів медичної освіти (закладів післядипломної освіти); сталий розвиток ступеневої вищої фармацевтичної освіти; відсутність ієрархії між майбутніми фахівцями і науково-педагогічними працівниками; розширення варіативної складової типових навчальних планів професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі; розвиток фармацевтичної науки та галузі, відкриття й широке застосування нової групи ліків, що сприятиме збереженню та зміцненню здоров'я нації; створення нової, української, системи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі, яка має долучити до себе все найкраще та буде адаптована до кон'юнктури нашої держави.

Однак проведені дослідження не вичерпує всіх аспектів повноти проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні та вивчення тенденцій її розвитку. Подальшого дослідження потребують питання, які стосуються теорії та практики подальшої модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі як в Україні, так і у зарубіжних країнах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Сліпчук В.Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття): монографія / В. Л. Сліпчук; за ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Я.В. Цехмістера. К.: Едельвейс, 2017. 520 с.

Навчальні та навчально-методичні посібники

2. Аналітична хімія. Практикум: навч. посіб. для студ. вищих фармацев. навч. заклад. і фармацев. ф-тів вищих мед. навч. закладів / Т.Д. Рева, В.Л. Сліпчук, Г.М. Зайцева та ін. Вінниця: Нова Книга, 2012. 360 с.

3. Хімія d–елементів: навч. посіб. / В.О. Калібабчук, В.Л. Сліпчук, О.М. Чхало. К.: Центр учбової літератури, 2015. 66 с.

4. Аналітична хімія. Якісний аналіз: навч.-метод. посіб. / Т.Д. Рева, О.М. Чхало, В.Л. Сліпчук та ін. К.: ВСВ «Медицина», 2017. 280 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

5. Сліпчук В.Л. Напрями вдосконалення системи вищої фармацевтичної освіти. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. 2012. Вип. 2. С. 168–175.

6. Сліпчук В.Л. Застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення аналітичної хімії у вищих фармацевтичних навчальних закладах. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. 2012. Вип. 5. С. 188–194.

7. Сліпчук В.Л., Рева Т.Д. Напрями формування професійних якостей провізора-косметолога (на прикладі вивчення аналітичної хімії). *Вісник Чернігівського національного пед. університету*. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип. 97. С. 397–402.

8. Сліпчук В.Л. Рева Т.Д. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів фармацевтичного факультету (на прикладі аналітичної хімії). *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. 2012. Вип. 4. С. 149–156.

9. Сліпчук В.Л. Передумови формування і становлення фармацевтичної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. 2013. Вип. 1. С. 169–175.

10. Сліпчук В.Л. Проблеми інформатизації сучасної вищої фармацевтичної освіти в Україні та засоби їх вирішення. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 1–2. С. 53–57.

11. Сліпчук В.Л. Історико-педагогічний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю на початку ХХ століття. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету*. Серія: Філологія. Педагогіка. Філософія. 2014. Вип. 28. С. 219–226.

12. Slipchuk V.L. Formation and development of the pharmaceutical science in Ukraine (second half of XX – beginning of XXI centuries). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: наук.-метод. журнал. 2014. Вип. 1–2. С. 78–81.

13. Сліпчук В.Л. Модернізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у контексті Болонського процесу. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. 2014. Вип. 1. С. 43–50.

14. Сліпчук В.Л. Тенденції розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі (ХХ – початок ХХІ століття). *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2014. Вип. 3(75). С. 93–96.

15. Сліпчук В.Л. Підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні в умовах євроінтеграції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журнал*. 2014. Вип. 3–4. С. 63–68.

16. Сліпчук В.Л. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в умовах неперервної професійної освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 42. Ч. 1. С. 272–280.

17. Сліпчук В.Л. Зміст професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького держ. пед. університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2015. Вип. 43. С. 306–312.

18. Сліпчук В.Л. Прогностичні напрями професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в умовах євроінтеграції. *Народна освіта*. 2015. №2(26). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2853.

19. Сліпчук В.Л. Зміст, форми та методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 80-х роках ХХ століття. *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 51. С. 251–259.

20. Сліпчук В.Л. Зміст, форми та методи професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у 50 - 60-х роках ХХ століття. *Народна освіта*. 2015. №3(27). URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3657.

21. Сліпчук В.Л. Педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів при професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* 2015. Вип. 36 (додаток 1). Т. VI (66): Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 708–720.

22. Сліпчук В. Мережа фармацевтичних закладів освіти в Україні у 90-х рр. ХХ ст. *Освітологія*. 2016. Вип. V. С. 33–36.

23. Сліпчук В.Л. Соціально-економічні умови професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (50-60 роки ХХ століття). *Освітологічний дискурс*. 2016. №3(15). URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/410>.

24. Сліпчук В. Тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (20-40 роки ХХ століття). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журнал*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 3-4 (48-49). С. 48–52.

25. Сліпчук В. Тенденції підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (50-60 роки ХХ століття). *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016. Вип. 4 (55). – С. 35–40.

Статті у зарубіжних фахових виданнях

26. Slipchuk V. The concept of research of pharmacists professional training in Ukraine. *The advanced science journal*. United states, 2015. Iss. 01. Vol. 2015. P. 41–44. DOI: 10.15550/ASJ.2015.01.041.

27. Slipchuk V. A substantiation of the development stages of the occupational training of pharmaceutical industry professionals in Ukraine in the 20th to early 21st centuries. *The advanced science journal*. United states, 2015. Iss. 02. Vol. 2015. P. 54–57. DOI: 10.15550/ASJ.2015.02.054.

28. Slipchuk V. National tendencies of professional training of specialists of Ukraine's pharmaceutical industry. *European Applied Sciences*. Germany: ORT Publishing, 2015. № 4, April. P. 31–32.

29. Слипчук В.Л. Содержание, формы и методы профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли Украины в 90-х годах XX века. *European Applied Sciences*. Germany: ORT Publishing, 2015. № 6, June. P. 30-31.

30. Цехмистер Я.В., Слипчук В.Л. Особенности профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине на пороге XXI века. *Вектор науки (Тольяттинский госуниверситет)*. Серия: Педагогика, психология: науч. журнал. 2015. № 3(22). С. 168–172.

31. Цехмистер Я.В., Слипчук В.Л. Профессиональная подготовка специалистов фармацевтической отрасли в Украине как объект научного исследования. *European Applied Sciences*. Germany: ORT Publishing, 2015. № 9, September. – P. 18–20.

32. Slipchuk V. Content, forms and methods of the professional training of specialists for the pharmaceutical branch in Ukraine within 20-50th years of XX century. *European humanities studies: State and Society* (Poland, Ukraine). 2016. Vol. 3. P. 133–143.

Праці апробаційного характеру

33. Slipchuk V. Professional training of specialists in the pharmaceutical branch in Ukraine in the first half of XX century. *Наука вчера, сегодня, завтра: сб. статей*. Уфа: РИО МЦИИ ОМЕГА САЙНС, 2014. С. 166–168.

34. Slipchuk V. Pharmaceutical education in the structure of medical education to begin with the second half of XIXth century till XXth century. *Инновационное развитие современной науки: сб. статей*. Уфа: РИО МЦИИ ОМЕГА САЙНС, 2015. – С. 118 – 120.

35. Слипчук В.Л., Рева Т.Д., Гождзінський С.М. Особливості проведення практичних і лабораторних занять з аналітичної хімії за кредитно-модульної системи організації навчального процесу для студентів фармацевтичного факультету. *Впровадження нових технологій з кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ III-IV рівнів акредитації*: матер. Всеукр. навч.-наук. конф., присвяченої 55-річчю Тернопільського державного медичного університету (Тернопіль, 26-27 квітня, 2012 р.). Тернопіль: Терн. держ. мед. ун-т. ім. І.Я. Горбачевського, 2012. С. 218–219.

36. Слипчук В.Л. Проведення практичних та лабораторних занять з аналітичної хімії для студентів фармацевтичного факультету. *Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2012*: матер. VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 28-30 травня 2012 р.). Полтава, 2012. Т. 8. С. 82–84.

37. Сліпчук В.Л. Напрямки реформування фармацевтичної освіти в Україні. *Розвиток наукових досліджень' 2012*: матер. VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 19-21 листопада 2012 р.). Полтава, 2012. Т. 7. С. 40–42.

38. Сліпчук В.Л. Проблеми формування науково-педагогічної компетентності викладача вищої фармацевтичної школи. *Управлінські компетенції викладача вищої школи*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14-15 березня 2013 р.). К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. С. 103–105.

39. Сліпчук В.Л. Підвищення якісного рівня вищої фармацевтичної освіти за рахунок активного використання інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення аналітичної хімії. *Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі*: матер. X ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18-19 квітня, 2013 р.). Тернопіль: Терн. держ. мед. ун-т. ім. І.Я. Горбачевського, 2013. Ч. 1. С. 468–469.

40. Сліпчук В.Л. Інформатизація вищої фармацевтичної освіти в Україні. *Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2013*: матер. IX міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 29-31 травня 2013 р.). Полтава, 2013. Т. 7. С. 32–34.

41. Сліпчук В.Л. Етапи розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі (друга половина XX – початок XXI століття). *Розвиток наукових досліджень 2013*: матер. IX міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 25-27 листопада 2013 р.). Полтава, 2013. Т. 7. С. 88–90.

42. Сліпчук В.Л. Пріоритетні напрями в системі фармацевтичної освіти України. *Вища освіта в Україні і Болонський процес: стан, проблеми і перспективи*: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 24 травня – 1 грудня 2013 р.). К.: Європейський ун-т, 2013. С. 60–63.

43. Slipchuk V. Development of the pharmaceutical industry in Ukraine in XX century: historical aspect. *Актуальные проблемы педагогики и психологии*: сборник статей междунар. науч.-практ. конф. (Уфа, 19 февраля 2014 г.). Уфа: РИЦ БашГУ, 2014. С. 259–262.

44. Сліпчук В.Л. Компетентісне наповнення професійної діяльності викладача при підготовці фахівців фармацевтичної галузі. *Управлінські компетенції викладача вищої школи*: матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 лютого 2014 р.). К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. С. 125–126.

45. Сліпчук В.Л. Болонський процес у професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі в Україні. *Актуальні проблеми педагогічної науки*: матер. VI Всеукр. наук.-практ. заочної конф. (Миколаїв, 14-15 березня 2014 р.). Миколаїв: Партнерство «Нова Освіта», 2014. С. 55–57.

46. Сліпчук В.Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі (XX – початок XXI століття). *Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації*: матер. XIX Всеукр. наук.-практ. заочної конф. (Одеса, 25-26 квітня 2014 р.). Одеса: Партнерство «Нова Освіта», 2014. С. 62–63.

47. Сліпчук В.Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні (друга половина XX – початок XXI століття). *Наукові дослідження – теорія та експеримент' 2014*: матер. X міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 26-28 травня 2014 р.). Полтава, 2014. Т. 3. С. 96–99.

48. Сліпчук В.Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі за роки незалежності в Україні. *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку*: матер. XV Всеукр. наук.-практ. заочної конф. (Запоріжжя, 25-26 липня 2014 р.). Запоріжжя: Партнерство «Нова Освіта», 2014. С. 102–104.

49. Сліпчук В.Л. Стан дослідженості проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. *Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2014: materiály X mezinárodní vědecko-praktická konfer.* (Praha, 27.11.2014 – 05.12.2014). Praha: Education and Science s.r.o., 2014. Т. 10: Pedagogika. Р. 10–13.

50. Сліпчук В.Л. Становлення та розвиток фармацевтичної освіти з другої половини XIX ст. до XX ст. *Areas of scientific thought – 2014/2015: materials of the XI International scientific and practical conf.* (England, 30.12.2014 – 07.01.2015). England: Science and education LTD, Sheffield, 2014–2015. Vol. 11: Pedagogical Sciences. Р. 26–28.

51. Slipchuk V. The state of use for modern means, forms and methods of study in a process of the professional training of specialists of the pharmaceutical branch in Ukraine. *Бъдещите изследвания – 2015: материали за XI международна науч. практ. конф.* (София, 17-25 февруари, 2015). София: Бял ГРАД-БГ, 2015. Т. 6: Физическа култура и спорт. Педагогически науки. С. 81–84.

52. Сліпчук В.Л. Особливості у розвитку професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України. *Вища освіта України у контексті загальних цивілізаційних змін: виклики та можливості сьогодення*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21 травня 2015 р.). К.: Європейський ун-т, 2015. С. 86–89.

53. Сліпчук В.Л. Реформування змісту професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України. *Управління якістю підготовки фахівців*: матер. ювілейної XX міжнар. наук.-метод. конф., присвяченої 85-річчю Одеської державної академії будівництва та архітектури (Одеса, 23-24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. Ч. 1. С. 132–133.

54. Slipchuk V.L. Special features of organization for professional training of foreign citizens at the higher medical (pharmaceutical) educational institutions of Ukraine. *Europejska nauka XXI powieka – 2015: materiały XI międzynarodowej naukowo-praktycznej konfer.* (Przemyśl, 07-15 maja, 2015). Przemyśl: Nauka i studia, 2015. V. 10: Pedagogiczne nauki. Р. 26–28.

55. Інноваційні технології вивчення хімічних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах в умовах комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища / В.О. Калібабчук, О.О. Костирко, В.Л. Сліпчук та ін. *Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах*: матер. VIII наук.-практ. конф., присвяченої 210-й річниці ХНМУ та 60-й річниці кафедри медичної та біоорганічної хімії (Харків, 26-27 травня 2015 р.). Харків, 2015. Ч. 1. С. 33–37.

56. Сліпчук В.Л. Особливості змісту професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України наприкінці XX століття. *Українська наука: проблеми сьогодення та перспективи розвитку*: матер. XVII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24-25 липня 2015 р.). К., 2015. С. 10–12.

57. Теорія та методика професійної підготовки іноземних громадян для фармацевтичної галузі в Україні / В.Л. Сліпчук, Я.В. Цехмістер, І.С. Чекман та ін. *Новітні досягнення біотехнології та нанофармакології*: матер. III міжнар. наук.-

практ. конф., присвяченої 210-й річниці ХНМУ та 60-й річниці кафедри медичної та біоорганічної хімії (Київ, 22 – 23 жовтня 2015 р.). К., 2015. С. 108–110.

58. Slipchuk V.L. Peculiarities of content for the professional training of specialists of the pharmaceutical branch in Ukraine during 30-years of XX century. *Modern scientific potential – 2016: materials of the XII international scientific and practical conf.* (England, 28.02 – 07.03.2016). England: Sheffield, Science and education LTD, 2016. V. 9: Pedagogical Sciences. P. 5–6.

59. Сліпчук В.Л., Калібабчук В.О. Організація навчально-пізнавальної діяльності іноземних студентів фармацевтичного факультету при вивченні дисципліни «Inorganic Chemistry». *Вища медична освіта: сучасні виклики та перспективи: матер. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (Київ, 3-4 березня 2016 р.). К., 2016. С. 329–330.

60. Сліпчук В.Л. Удосконалення структури професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. *Управління якістю підготовки фахівців: матер. XXI міжнар. наук.-метод. конф.* (Одеса, 21–22 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. Ч. 1. С. 59–61.

Сліпчук В.Л. Тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. - Київський університет імені Бориса Грінченка. - Київ, 2018.

У дисертації подано авторське тлумачення базових понять дослідження професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні «тенденції», «професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі». Здійснено науковий аналіз стану дослідження проблеми професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в педагогічній теорії та практиці вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти. Визначено основні передумови становлення професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. Визначено критерії порівняння розвитку у різні періоди професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, які лягли в основу аналізу кожного історичного періоду. Виокремлено показники, що розкривають зміст кожного критерію. Розроблено й обґрунтовано періодизацію професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з 1921 р. до 2017 р.. Здійснено системний аналіз тенденцій трансформації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні упродовж XX ст. і включно до 2017 р., серед яких виокремлено загальні, особливі, специфічні тенденції. Виокремлено загальні тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні на всіх історичних періодах. Досліджено сучасні тенденції (2010 – 2017 рр.) професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні. Визначено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні з урахуванням історичного досвіду.

Ключові слова: тенденції, професійна підготовка, фармацевтична галузь, професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі, історичні періоди, критерії, показники.

Слипчук В.Л. Тенденции профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине (XX - начало XXI века). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2018.

Осуществлен научный анализ исследования проблемы профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в педагогической теории и практике высших медицинских (фармацевтических) учебных заведений.

Базовые понятия исследования классифицированы в три блока, что послужило теоретическим основанием исследования профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине, раскрывают теоретические основы исследования и содержание профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли, а именно: понятия, раскрывающие сущность профессиональной подготовки; понятия, характеризующие особенности профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли; понятия, отражающие сущность и специфику профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине. В диссертации представлено авторское толкование базовых понятий исследования профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине «тенденции», «профессиональная подготовка специалистов фармацевтической отрасли».

Установлены основные предпосылки становления профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине.

Определены критерии сравнения развития в разные периоды профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине, которые легли в основу анализа каждого исторического периода. Выделены показатели, раскрывающие содержание каждого критерия.

В развитии профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине с 1921 г. по 2017 г. на основе анализа архивных источников и научно-методической педагогической литературы определены пять периодов. В основу их деления положен критерий изменения во внутреннем организационно-институциональном развитии профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли, одновременно соотносим с общественно-политическими сдвигами, с условиями экономического развития образования в целом, и фармацевтического образования в частности. Выделение периодов становления профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли обусловлено также критерием внутреннего состояния этой подготовки, которая была ограниченной в содержательном и профессиональном смысле.

Осуществлен системный анализ тенденций трансформации профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине на протяжении XX - начала XXI (до 2017 г.), среди которых выделены общие, особые, специфические тенденции. Выделены общие тенденции профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине на всех исторических периодах.

К общим тенденциям профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли, характерных для каждого выделенного исторического периода, отнесены: гендерное равенство будущих специалистов; независимость

получения образования от этнического происхождения, вероисповедания; рост популярности профессии фармацевта, провизора, магистра фармации; осуществление профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в различных типах школ; увеличение роста количества различных типов школ для профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли; улучшение методов и организационных форм профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли; практическое направление образовательного процесса профессиональной додипломной подготовки специалистов фармацевтической отрасли.

Исследованы современные тенденции (2010 - 2017 гг.) профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине. Определены перспективные направления модернизации профессиональной подготовки специалистов фармацевтической отрасли в Украине с учетом исторического опыта.

Ключевые слова: тенденции, профессиональная подготовка, фармацевтическая отрасль, профессиональная подготовка специалистов фармацевтической отрасли, исторические периоды, критерии, показатели.

Slipchuk V.L. Tendencies of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine (XX – beginning of XXI century). – Manuscript.

Dissertation to apply for the degree of Doctor of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – The theory and the methodology of professional education. – Borys Grinchenko Kyiv University. – Kyiv, 2018.

The author's interpretation of basic research notions of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine «tendencies», «professional training of pharmaceutical industry experts» is presented in the dissertation. The scientific analysis of the state of problem research of the professional training of pharmaceutical industry experts in pedagogical theory and practice of higher medical (pharmaceutical) educational institutions in Ukraine is carried out. The main reasons of formation of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine are determined. The criteria of comparison of development in different periods of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine, which formed the basis of analysis of each historical period, are defined. The indicators revealing the content of each criterion are singled out. The periodization of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine from 1921 to 2017 has been worked out and grounded. A systematic analysis of the tendencies of the transformation of the professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine during the twentieth century and to 2017 year inclusive was carried out, among which general, special, specific tendencies were singled out. The general tendencies of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine in all historical periods are singled out. The modern tendencies (2010 – 2017) of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine are explored. The perspective directions of modernization of professional training of pharmaceutical industry experts in Ukraine are determined taking into account historical experience.

Keywords: tendencies, professional training, pharmaceutical industry, professional training of pharmaceutical industry experts, historical periods, criteria, indicators.